

Museums in a time of migration. Re-thinking museums' roles, representations, collections, and collaborations. Christina Johansson & Pieter Bevelander (red.). Nordic Academic Press, Lund 2017. 240 s. ISBN 978-91-88168-82-5.

Boken *Museums in a time of migration* är ett resultat av konferensen "Museums in Times of Migration and Mobility" som arrangerades gemensamt av Malmö Universitet och Malmö stad i maj 2016. Målsättningen med konferensen var att skapa en vetenskaplig grund för ett nytt museum i Malmö med migration som ett centralt tema. Men bokens omfattning och relevans är mycket större än så, framhåller redaktörerna Christina Johansson & Pieter Bevelander, eftersom bidragen behandlar frågor om hur migration och inkludering representeras på museer över hela världen.

Redaktörerna inleder med en utförlig introduktion som först reder ut begreppet migration och den forskning som finns på ämnet. Därefter diskuteras museernas varande och förändringar genom tiderna, "The very museumscape is changing" (s. 17), framhåller redaktörerna, och berättar att det bland annat har börjat etableras specifika migrationsmuseer, samtidigt som de mer traditionella museerna mer och mer tar sig an frågor om migration och mångfald, speciellt i tillfälliga utställningar.

Museer som vill engagera sig i frågor om migration behöver dock förhålla sig till en rad olika svårigheter i sina representationer, menar Johansson & Bevelander. De behöver ta sig förbi sina tidigare tillkortakommanden, till exempel tendensen att ignorera migrationens globala dimensioner, överförenklingar av migration och mångfald, en exotisering av migranter och nedtoningen av faktiska interaktioner (vilket inkluderar konflikter) (s. 19).

Efter introduktionen följer elva kapitel som har delats in i fyra olika delar.

I del I "The role of museums in a time of migration and societal change" inleder Peggy Levitt med att under rubriken "Creating national and global citizens" fråga vilken roll museerna kan

spela. Museerna har tidigare hjälpt till att skapa nationella identiteter och Levitt ställer nu frågan om de i dagens globala värld även hjälper till att skapa globala medborgare? Levitt har besökt olika typer av museer världen över, intervjuat personer i positioner som museichefer, kuratorer och policyskapare och tagit del av informanternas insiderberättelser och beskrivningar av nutida och framtida utställningar. Levitt betonar att det hon undersöker är vad informanterna anser sig göra, och inte vad de faktiskt uppnår (s. 34). Slutsatser som Levitt drar är att museerna fungerar som kontaktzoner mellan globala sätt att se, veta, lära ut, ställa ut och organisera och lokala sätt att göra saker och ting. Det finns ett kontinuum av kosmopolitism och nationalism där den kosmopolitiska sidan alltid kommer med en dos av det nationella och det nationella har alltid något inslag av det kosmopolitiska (s. 55).

I kapitel två berättar David Fleming om hur ämnet migration behandlas på National Museums Liverpool (NML), som verkar i en stad som en gång i tiden var Europas huvudstad för transatlantisk slavhandel, för att sedan bli den viktigaste hamnen för den europeiska emigrationen och, slutligen vars population har blivit mångkulturell på grund av immigrationsvågor (s. 59). Det finns tre museer i Liverpool som behandlar olika aspekter av migration. Alla tre museerna är mycket populära, och de är på sina egna sätt kontroversiella, konstaterar Fleming (s. 73). I NMLs värderingar ingår att museer är platser för idéer och dialoger och nutida frågor och kontroverser undviks inte. Museer kan fungera som agenter för social förändring och NML står för och arbetar för social rättvisa, framhåller Fleming. (s. 62). En av de aspekter som Fleming lyfter fram är att de här museernas utställningar har väckt starka känslor. Att introducera känslor i berättelserna menar Fleming öppnar upp för nya kommunikationskanaler och nya sätt att engagera besökarna (s. 73).

I kapitel tre diskuterar Bonita Bennett uppstarten av och arbetet på District Six Museum (D6M) i Kapstaden, Sydafrika. Området District Six var känt för sin lyckade blandning av språk, religioner, geografiska ursprungsplat-

ser, inkomstnivåer och typer av anställningar och när det revs spreds det vida cirklar av oro bland befolkningar över hela landet. Museet startades tillsammans med den motståndsrörelse som växte fram. Bennett framhåller att D6M är ett exempel på ett levande, och fungerande museum som får sitt bränsle från komplexa frågor om mångfald och från att hantera olikheter liksom konflikter. Komplexitet kan, där det behandlas som en given förutsättning i en svår situation, ge upphov till kreativa lösningar och hjälpa människor att finna nya vägar att komma över utmaningar, framhåller Bennett (s. 77). Museet visar att det är möjligt att låta många olika motsägelsefulla berättelser skildras tillsammans (s. 81) och även att det fungerar bra att låta människor berätta sina egna historier ”från hjärtat”, det tilltalar besökaren, konstaterar Bennett. Hon argumenterar för att i för stor utsträckning anpassa museet efter turistens blick riskerar att resultera i en rad projekt och processer som lämnar de representerade grupperna i en position där de upplever att deras berättelser förvrängs och till och med känner sig missbrukade. Museer behöver arbeta *med* människor istället för att berätta *om* människor, framhåller Bennett (s. 86) och ett människo-centrerat arbetssätt där medlemmar från befolkningsgruppen är involverade i att välja fokus är önskvärt (s. 88). Därutöver bör utställningar och program också uppmuntra besökare att tänka på sin egen förmåga att göra skillnad (s. 87).

Bokens andra del ”Representing migration and ethnicity” inleds med kapitel 4 av Maja Povrzanović Frykman, där hon diskuterar användandet av etnicitet, identitet och kultur som grundläggande element i de epistemologiska fält som berör migranter. Författarens reflektioner har vuxit fram ur långvarig etnografisk forskning, där hon har funnit att det finns många lager av skillnader och uppdelningar *inom* en grupp som har definierats utifrån etnicitet. Därav ifrågasätter hon etnicitet som epistemologiskt primärt i sin forskning (s. 94). Istället argumenterar Povrzanović Frykman för att använda etnicitet som en variabel bland många andra samtidigt som fokus flyttas från vad människor *är* till vad de *gör*. Det här öppnar å ena sidan

upp för analyser av praktiker som förenar människor, både med och utan erfarenheter av migration. Å andra sidan kan likheter tvärs över etniciteter lyftas fram. Vad som kan spåras är istället, menar hon, skillnader i utbildning, socio-ekonomisk bakgrund, genus, ålder, bostad, transnationell inkludering och så vidare, bland både immigranter och de som är födda på platsen (s. 105).

I kapitel 5 diskuterar Alistair Thomson aspekter av att göra historia av migranternas livshistorier, en källa som Thomson framhåller behöver användas med eftertanke eftersom det sätt som migranter berättar om sina erfarenheter kan påverkas av många olika faktorer. Men samtidigt kan det ge nya insikter om migration, som till exempel att beslutet att migrera kan hänga samman med familjerelationer, social klass och förväntningar som hänger samman med genus. Thomson betonar värdet av olika typer av källmaterial (foton, livsberättelser, intervjuer) och beskriver hur noggrann forskning kan locka fram ibland dolda, ofta komplexa eller omtvistade ledtrådar om erfarenheterna av migration och dess betydelser (s. 115). Thomson argumenterar för att det inte räcker med att använda livshistorier för att illustrera historiska händelser och teman, den här typen av källmaterial behöver istället användas i tandem med andra historiska källor (s. 26).

I kapitel 6 undersöker Christina Johansson gymnasieelevers upplevelser av att delta i ett rollspel som anordnas av Kalmar läns museum. Rollspelet var utformat utifrån flyktingens perspektiv och målsättningen var att skapa en medvetenhet, framkalla känslor, uppmuntra deltagarna att värna om flyktingars intressen och att lyfta frågor om demokrati och grundläggande värderingar. Det Johansson undersöker med hjälp av intervjuer av studenter och lärare är å ena sidan vad deltagarna lärde sig och vad de kommer ihåg från rollspelet (s. 139). Å andra sidan ställer hon frågan om museet bidrog med någonting som inte hade kunnat uppnås i skolan (s. 141). Slutsatsen som dras är att ungdomarna genom rollspelet kom att känna empati för flyktingarna och de visade på en bättre förståelse för deras situation. Vad museet kan bidra med i den

här typen av verksamheter är, menar författaren, någonting annat än vad skolan kan lära ut om flyktingar. Museet har bättre möjlighet att aktivera känslomässiga dimensioner och en förståelse för hur det känns att befinna sig i en flyktings position. Dock fanns det en tendens att betrakta flyktingarna som offer, vilket Johansson framhåller riskerar att skapa en frusen identitet av den "Andre" som ska räddas av "Oss" (s. 148).

Den tredje delen "Rethinking museum collections and documentation" inleds med kapitel 7 där Fredrik Svanberg belyser museernas praktiker av insamling med målsättningen att uppmuntra ett nytt tänkande omkring dessa praktiker, som tenderar att begränsas av snäva och totaliserande föreställningar om hur samlingar och informationen om dem ska "hanteras". Traditionell hantering av samlingar kan fungera som en konservativ kraft hos museerna och som ett hinder att utveckla nya perspektiv, nya praktiker eller nya typer av utställningar, menar han. Artefakter har ofta flera olika potentiella betydelse eftersom de kan ha ingått i många olika kontexter och de kan alltid betraktas från olika perspektiv och tolkas på olika sätt. Detta döljs dock ofta i gamla, smala klassificeringssystem som har bundit artefakter till några "stora berättelser" som har varit typiska för museerna (s. 156–157). Svanberg föreslår att istället för att placera in ett föremål i EN specifik historisk situation, händelse eller geografisk plats bör dess potentiella oändlighet av betydelse lyftas fram som en teoretisk utgångspunkt. Att börja arbeta med insikten att föremål sällan hör till bara en tid, en plats och en stor idé tenderar att leda till ifrågasättande av gamla sätt att göra utställningar och det öppnar vägar för förnyelse (s. 162). Ett museum som inte baseras på essentialism och som vill vara inkluderande bör engagera sig i museets kärnverksamheter och inte begränsas till att enbart vara ett galleri för utställningar eller bara framställa nya spännande berättelser, avslutar Svanberg (s. 166).

I kapitel 8 undersöker Malin Thor Tureby och Jesper Johansson hur minnesinstitutioner, speciellt arkiv, deltar i att skapa och lösa upp nationella samfunds gränser genom att inkludera och

exkludera immigranter och etniska minoriteter i processer av att berätta om kulturarv. Diskussionen utgår från en djupstudie av Nordiska museets arkiv och dess skapande av berättande samlingar. Den grundläggande argumentationen i kapitlet är att processen att arkivera i lika stor grad *skapar* som den upptecknar berättelser. Därav, argumenterar Tureby och Johansson, är det viktigt att minnesinstitutionen erkänner och lyfter fram att de inte är enbart insamlare eller förvaringsplatser för kulturarv, utan att de istället faktiskt är inflytelserika skapare av historiska och framtida aktörer. Författarna föreslår att institutionerna ska praktisera transparens. En detaljerad dokumentation av insamlingsprocessen, där det ingår information om exempelvis den politiska och sociokulturella situationen, teknologiska praktiker vid tidpunkten, alternativa strategier, och alternativ som diskuterats och urval som gjorts, eller inte gjorts, borde arkiveras tillsammans med samlingen. På så vis, menar de, är det möjligt att i framtiden förstå samlingens historiska, politiska och institutionella kontext (s. 189).

I kapitel 9 presenterar Dragan Nikolić ett dokumentationsprojekt som växte fram under 2015 då stora mängder flyktingar passerade genom Malmö. Syftet med kapitlet är att undersöka de organisatoriska och etiska aspekterna av att dokumentera en samtida krissituation, det känslomässiga engagemanget från museernas personal, och att från ett etnologiskt perspektiv analysera museets roll i etnografisk forskning vid nödsituationer. Utifrån de erfarenheter som drogs under arbetet i Malmö lägger författaren fram en rad förslag om hur den här typen av etnografiska projekt kan planeras och organiseras i framtida krissituationer. Nikolić framhåller bland annat vikten av samarbeten mellan museerna och universitetet, och å andra sidan att stor betoning måste läggas på att försäkra migranternas välmående och att de inkluderas i processerna. Det är viktigt att se saker och ting från flyktingarnas perspektiv, menar Nikolić. "What do they want and what can they talk about?" (s. 216).

I den fjärde och sista delen, "Collaboration and inclusion in the museum sector", skriver

Bernadette Lynch i kapitel 10 om museers praktiker av inkludering i projekt som är ämnade att vara samarbeten med olika grupper av människor. Med utgångspunkt från ett antal empiriska exempel framhåller Lynch att museernas arbete ofta berövar de skildrade människorna makt och kontroll över sina bidrag. Det problem som många museer förblir omedvetna om, menar hon, är föreställningen om att enbart genom att "inkludera" är alla andra mer eller mindre uppenbara spår av diskriminering raderade. Och den här blindheten för arven efter fördomarna genomsyrar museernas arbete med att inkludera bland annat emigranter. Tillsammans med det här finns också den nya tendensen att blåsa upp migrantens sårbarhet, genom att minimera deras möjlighet att själva komma till tals, och att delta i beslut (s. 226). Genom att placera människor i positionen av att vara "förmånstagare" av museernas hjälp utövar institutionen en osynlig makt, menar Lynch, och kan på så vis oavsiktligt beröva människor deras agens och den nödvändiga möjligheten till motstånd (s. 226). Migranter framställs som föremål för medlidande och det skapas en stereotyp av "det eviga offret" (s. 233). Lynch konstaterar att vi måste sluta betrakta museerna som "räddare" och istället se dem som en arena för migrationsgruppernas kamp (s. 238).

I kapitel 11 berättar Parvin Ardalan om ett projekt vars målsättning var att synliggöra och erkänna immigrerade kvinnors liv och arbete i Malmö under det senaste århundradet, med en tyngdpunkt på nödvändigheten av att "skriva

om" den officiella historien. Ardalan belyser olika aspekter av projektet så som dess bakgrund, metoder och resultat och fokus riktas mot de angreppssätt som var avsedda att försäkra att det verkligen blev ett inkluderande projekt baserat på samarbete (s. 244). Författaren betonar att arbetet måste få ta tid och att metoderna måste vara fria och experimenteras fram. Under arbetet diskuterades bland annat hur det går att undvika att skriva *om* kvinnorna och istället skriva *tillsammans* med dem.

Boken *Museums in a time of migration* är med andra ord fullmatad med beskrivande, utredande, undersökande, analyserande, tolkande och teoretiserande ansatser som tillsammans ger tankeväckande nya insikter, råd och strategier till alla som på något vis är intresserade av att arbeta med frågor om migration på museer. Men samlingen av texter visar också, med alla de olika perspektiv som utforskas, att det inte räcker med att fokusera på en specifik del av museipraktikerna. Förändringsarbete kräver genomtänkta strategier på alla plan, och den här insikten gör boken relevant långt utanför det specifika ämnet migration. Genom texterna går trådar av slutsatser som är viktiga, oavsett museets och berättandets inriktning. Arbeta mot komplexitet istället för enkla berättelser, skygga inte för motsägelsefulla perspektiv, konflikter och starka känslor och arbeta *tillsammans* med människor istället för att tala *om* dem är några av de lärdomar som jag har dragit av att läsa den här boken.

Annika Bünz, Göteborg